



ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ  
Εθνικόν και Καποδιστριακόν  
Πανεπιστήμιον Αθηνών

# Εορτολογία

Ενότητα 6: Οι Θεομητορικές Εορτές

Γεώργιος Φίλιας

Θεολογική Σχολή

Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας

# A) Οι Θεομητορικές Εορτές (1 από 13)

## 1. Πηγές περί του βίου της Θεοτόκου:

- Ελάχιστα στοιχεία περί του βίου της Θεοτόκου υπάρχουν στα Ευαγγέλια (από τα γεγονότα των Θεομητορικών εορτών μαρτυρείται μόνο ο Ευαγγελισμός).
- Δημιουργία απόκρυφων διηγήσεων: «Πρωτευαγγέλιο του Ιακώβου» (η σημαντικότερη πηγή περί των Θεομητορικών εορτών).
- Περί του «Πρωτευαγγελίου»: ο Ιάκωβος ο Αδελφόθεος δεν είναι ο συγγραφέας (παρά την αντίθετη άποψη του Ωριγένη)/ το κείμενο χρονολογείται περί τα μέσα του 2<sup>ου</sup> μ.Χ. αι./ περιεχόμενο: τα σχετικά με τη Γέννηση, τα Εισόδια και τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου.



# A) Οι Θεομητορικές Εορτές (2 από 13)

- Απόκρυφες διηγήσεις περί της Κοιμήσεως της Θεοτόκου: α) «Περί μεταστάσεως της μακαρίας Παρθένου Μαρίας» (στα λατινικά/ 5<sup>ος</sup> αι.) και β) «Ευθυμιακή ιστορία» (διασώθηκε στον Β' Λόγο του Ιωάννη Δαμασκηνού στην Κοίμηση).
- «Ευαγγέλιο του ψευδο-Ματθαίου» (4<sup>ος</sup> - 5<sup>ος</sup> αι.): οι διηγήσεις του είναι εξαιρετικά ελεγχόμενες.



# A) Οι Θεομητορικές Εορτές (3 από 13)

2. Η εξέλιξη μέχρι την εμφάνιση των πρώτων Θεομητορικών εορτών:
- Η τιμή προς τη Θεοτόκο ήταν σαφής και αρχαιότατη εντός της πρώτης Εκκλησίας.
  - Οι λόγοι που επέδρασαν για το γεγονός της μη θεσμοθέτησής (κατά τους πρώτους αιώνες) Θεομητορικών εορτών, παρά την τιμή προς το πρόσωπο της Θεοτόκου: ο φόβος για συσχετισμό των Θεομητορικών εορτών με ειδωλολατρικές/ Η γυναικεία αίρεση των «Κολλυριδιανών» (Αραβία): παρασκεύαζαν μικρούς άρτους («κολλυρίδας») προς τιμή της Θεοτόκου, κατ' απομίμηση ειδωλολατρικών εθίμων προς τη θεότητα της «βασίλισσας των ουρανών»/ «Αντιδικομαριαμίτες»: νεστοριανίζουσα αίρεση του 5<sup>ου</sup> αι. που ήταν αντίθετη με τις Θεομητορικές εορτές.



# A) Οι Θεομητορικές Εορτές (4 από 13)

- Περί τα τέλη του 4<sup>ου</sup> αι. η Εκκλησία απεφάσισε να θεσμοθετήσει εορτολογικά την αρχαιότατη τιμή προς τη Θεοτόκο (κυρίως μετά από την Γ' Οικουμενική Σύνοδο).
- 5<sup>ος</sup> αι.: εμφάνιση των πρώτων ναών προς τιμή της Θεοτόκου.



# A) Οι Θεομητορικές Εορτές (5 από 13)

3. Η εορτή της Συλλήψεως (9 Δεκεμβρίου/εορτή της αγίας Άννης):
- Η εορτή καθορίστηκε όταν θεσμοθετήθηκε ο εορτασμός του Γενεθλίου της Θεοτόκου (8 Σεπτεμβρίου: εννέα μήνες πριν από τη γέννηση υπολογίζεται η σύλληψη).
  - Τέλη 7<sup>ου</sup> - αρχές 8<sup>ου</sup> αι.: οι πρώτες μαρτυρίες περί τελέσεως της εορτής.
  - 12<sup>ος</sup> αι.: επί αυτοκράτορα Μανουήλ Κομνηνού λαμβάνει επίσημο κρατικό χαρακτήρα.
  - Ιωάννου μοναχού και πρεσβυτέρου Ευβοίας (8<sup>ος</sup> αι.), *Λόγος εις την Σύλληψιν της αγίας Άννης*: το αρχαιότερο Εγκώμιο της εορτής.



# A) Οι Θεομητορικές Εορτές (6 από 13)

4. Η εορτή του Γενεσίου ή Γενεθλίου (8 Σεπτεμβρίου):
  - Κοντά στην προβατική πύλη της Ιερουσαλήμ, υπήρχε η κολυμβήθρα της Βηθσεδά· με αυτήν γειτνίαζε η πατρική οικία της Θεοτόκου.
  - Αρχές 5ου αι.: κτίζεται ναός στον τόπο της κολυμβήθρας (δεν είχε σχέση με τη Θεοτόκο).
  - 6ος αι.: λόγω της εγγύτητας με την οικία της Θεοτόκου, ο ναός αφιερώνεται στην «κυρία Θεοτόκο»/ Τότε αρχίζει και η τιμή του γεγονότος της Γεννήσεως της Θεοτόκου.
  - Η επιλογή της 8ης Σεπτεμβρίου: ο αγ. Νεόφυτος ο Έγκλειστος (+1220) θεωρεί ότι η Γέννηση της Θεοτόκου τοποθετήθηκε στις 8 Σεπτεμβρίου για να δηλώσει (με την έναρξη του εκκλησιαστικού έτους) ότι η Θεοτόκος είναι η αρχή της σωτηρίας.



# A) Οι Θεομητορικές Εορτές (7 από 13)

- 7<sup>ος</sup> αι.: από τα Ιεροσόλυμα η εορτή του Γενεθλίου εισάγεται στην Κωνσταντινούπολη (πρώτη μαρτυρία από το «Πασχάλιο χρονικό»)/ Πιθανός εισηγητής της εορτής στην Κωνσταντινούπολη υπήρξε ο Ανδρέας Κρήτης (έφθασε στην Κωνσταντινούπολη το 685, προερχόμενος από τα Ιεροσόλυμα).
- Στη Δύση επεκράτησε μετά τον 10<sup>ο</sup> αι., αν και την είχε εισαγάγει στη Ρώμη τον 7<sup>ο</sup> αι. ο συριακής καταγωγής πάπας Σέργιος.





# A) Οι Θεομητορικές Εορτές (8 από 13)

5. Η εορτή των Εισοδίων (21 Νοεμβρίου):
- Ο Ιουστινιανός Α' (527-565) ανεγείρει στα Ιεροσόλυμα μεγαλόπρεπη βασιλική που ονομάστηκε «Νέα Εκκλησία» ή «Αγία Μαρία η Νέα» (στη νότια πλευρά του ναού των Ιεροσολύμων, επί του λόφου «Μορία»)/ Στις 20 Νοεμβρίου του 543 γίνονται τα εγκαίνια του ναού.
  - 455 μ.Χ.: τα Ιεροσόλυμα ανακηρύσσονται σε Πατριαρχείο και ακμάζει ο παλαιστινός μοναχισμός (άγιος Σάββας, Θεοδόσιος ο Κοινοβιάρχης, Μέγας Ευθύμιος), ο οποίος αναπτύσσει ιδιαίτερη τιμή προς το πρόσωπο της Θεοτόκου.
  - Το 638 οι Άραβες καταλαμβάνουν τα Ιεροσόλυμα και μετατρέπουν το ναό σε μουσουλμανικό τέμενος/ Έτσι παύει και η ανάμνηση των εγκαινίων του ναού.



# A) Οι Θεομητορικές Εορτές (9 από 13)

- Τότε, μια ημέρα μετά από τον εορτασμό των εγκαινίων (21 Νοεμβρίου), θεσμοθετείται η εορτή των Εισοδίων, λόγω γειτνιασέως του ναού με το ναό των Ιεροσολύμων, στον οποίο είχε εισέλθει η Παναγία για να αφιερωθεί στο Θεό.
- Το 685, όταν ο Ανδρέας Κρήτης εγκαταλείπει τα Ιεροσόλυμα για να εγκατασταθεί στην Κωνσταντινούπολη, η εορτή είχε θεσμοθετηθεί/ Ο Ανδρέας Κρήτης την μετέφερε στην Κωνσταντινούπολη.
- 12<sup>ος</sup> αι.: επίσημη καθιέρωση της εορτής ως ημέρας αργίας από τον Μανουήλ Α΄ Κομνηνό.
- 14<sup>ος</sup> αι: εισαγωγή της εορτής στη Δύση, με την εισήγηση του Φίλιππου de Mézières, πρεσβευτή του βασιλιά της Γαλλίας Κάρολου στην Κύπρο.



# A) Οι Θεομητορικές Εορτές (10 από 13)

6. Η εορτή του Ευαγγελισμού (25 Μαρτίου):
- Η αγία Ελένη είχε ανεγείρει ναό στη Ναζαρέτ (στο σπίτι της Θεοτόκου, εκεί που πραγματοποιήθηκε ο Ευαγγελισμός).
  - Πριν από τη θεσμοθέτηση της εορτής, είχε δημιουργηθεί (με κέντρο αυτό το ναό) κάποια τιμή προς το γεγονός του Ευαγγελισμού (όχι, όμως, εορτή, διότι το *Οδοιπορικό της Αιθερίας* ουδέν αναφέρει).
  - Αρχαίες παραδόσεις τοποθετούν την εορτή του Ευαγγελισμού σε σχέση με τα Χριστούγεννα/ αυτό συμπεραίνουμε και από «Ομιλία» περί της Θεοτόκου του Θεοδότου Αγκύρας (438-446), μέλους της Γ' Οικουμενικής Συνόδου, καθώς και από «Ομιλία» προς τη Θεοτόκο του ιεροσολυμίτη πρεσβυτέρου Χρυσίππου.



# A) Οι Θεομητορικές Εορτές (11 από 13)

- Η θεσμοθέτηση της εορτής στις 25 Μαρτίου επισυμβαίνει μεταξύ του 4<sup>ου</sup> και του 7<sup>ου</sup> αι.: η Σύνοδος της Λαοδίκειας (4<sup>ος</sup> αι.) δεν μνημονεύει την εορτή στον 51<sup>ο</sup> κανόνα της (απαγόρευση τελέσεως Θείας Λειτουργίας κατά τις εορτές της Μεγάλης Τεσσαρακοστής), ενώ η εν Τρούλλω Σύνοδος (692 μ.Χ.) μνημονεύει την εορτή στον 52<sup>ο</sup> κανόνα της (κατά την εορτή του Ευαγγελισμού απαγορεύεται η τέλεση Προηγιασμένης Θείας Λειτουργίας).
- «Πασχάλιο χρονικό» (624 μ.Χ.): αναφέρει ότι η εορτή του Ευαγγελισμού συστάθηκε στις 25 Μαρτίου «από τους αγίους Πατέρες» (προφανώς αναφέρεται σε σταδιακή θεσμοθέτηση και όχι σε κάποια ορισμένη ιστορική στιγμή).
- Πιθανή συμβολή έχει και η σύνθεση του κοντακίου του Ακαθίστου Ύμνου από το Ρωμανό Μελωδό στο μεταίχμιο 6<sup>ου</sup> - 7<sup>ου</sup> αι.
- 7<sup>ος</sup> αι.: η εορτή του Ευαγγελισμού εμφανίζεται στη Ρώμη.



# A) Οι Θεομητορικές Εορτές (12 από 13)

## 7. Η εορτή της Κοιμήσεως (15 Αυγούστου):

- 5<sup>ος</sup> αι.: ενισχύονται οι παραδόσεις περί Κοιμήσεως της Θεοτόκου στην οικία της στα Ιεροσόλυμα (ο Σωφρόνιος Ιεροσολύμων αναφέρει [7<sup>ος</sup> αι.] ότι υπήρχε τάφος της Θεοτόκου στα Ιεροσόλυμα και ότι εκεί αποδιδόταν τιμή προς τη Θεοτόκο).
- Είχε δημιουργηθεί και παράδοση (αλλά χωρίς πειστικά επιχειρήματα) περί Κοιμήσεως της Θεοτόκου στην Έφεσο.
- Υπήρχε εορτή γύρω από το «κάθισμα» της Θεοτόκου (τοποθεσία τρία μίλια από τα Ιεροσόλυμα, καθ' οδόν προς την Βηθλεέμ)/ Στο σημείο αυτό είχε ανεγερθεί ναός.



# A) Οι Θεομητορικές Εορτές (13 από 13)

- Ο αυτοκράτορας Μαρκιανός (450-457) έκτισε ναό προς τιμή της Θεοτόκου στη Γεθσημανή/ Στο συγκεκριμένο ναό, εμφανίζεται η τιμή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στις 15 Αυγούστου τρία χρόνια μετά το θάνατο του Μαρκιανού (το 460).
- Φαίνεται ότι η παλαιά εορτή του «καθίσματος» εκτοπίστηκε και τη θέση της έλαβε η εορτή της 15<sup>ης</sup> Αυγούστου.
- 6<sup>ος</sup> αι.: με διάταγμα του αυτοκράτορα Μαυρίκιου (582-602), επισημοποιείται ο εορτασμός στις 15 Αυγούστου.



Τέλος Ενότητας

Οι Θεομητορικές Εορτές

# Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.





Σημειώματα

# Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.



# Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών 2015.  
Γεώργιος Φίλιας. Γεώργιος Φίλιας. «Εορτολογία. Οι Θεομητορικές Εορτές».  
Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:  
<http://opencourses.uoa.gr/courses/SOCTHEOL105>.



# Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».



[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.



# Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

